

- 2018-2020 and approval of the action plan for its implementation]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-r>. [in Ukrainian].
- Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy (2022). Pro skhvalennia Stratehii rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022-2032 roky [On approval of the strategy for the development of higher education in Ukraine for 2022-2032] [in Ukrainian].
- Sharma, N., Appukutti, Sh., Garg, U., Mukherjee, J., & Mishra, S. (2023). Analysis of Student's Academic Performance based on their Time Spent on Extra-Curricular Activities using Machine Learning Techniques. *International Journal of Modern Education and Computer Science*, 15. 1, 46–57 [in English].
- Sysoieva, S.O., & Kozak, L.V. (2016). Rozvytok doslidnytskoi kompetentnosti vykladachiv vyshchoi shkoly [Development of research competence of Higher School Teachers]: navchalnyi posibnyk. Kyiv: Un-t im. B. Hrinchenka [in Ukrainian].

УДК 371.1

DOI: [https://doi.org/10.35387/od.1\(23\).2023.86-97](https://doi.org/10.35387/od.1(23).2023.86-97)

Павлов Юрій Олексійович –
доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
професор кафедри
технологічної освіти
Українського державного
університету імені Михайла
Драгоманова

Pavlov Yuriy – Doctor of
Pedagogical Sciences, Senior
Research Fellow, Professor of the
Department of Technological
Education of Mykhailo
Drahomanov Ukrainian State
University

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0008-7658-1143>

E-mail: yuriypavlov2017@ukr.net

ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОГО ЗДОРОВ'Я СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

Анотація. У статті наголошено, що професійна діяльність зумовлює необхідність забезпечення витривалості й високого рівня працездатності фахівців. Зазначено, що сучасні умови праці фахівців недостатньо зорієнтовано на здоров'язбереження, діагностику індивідуального здоров'я та психологічного стану працівника, здоровий спосіб життя особистості. Встановлено, що недостатньою мірою здійснюється системна діагностика стану здоров'язбереження фахівців, їх професійного здоров'я щодо виявлення професійних захворювань. Зазначено, що реалізація відповідних цілей щодо професійного здоров'я фахівців має передбачати саморозвиток і самоконтроль в усвідомленні відповідальності за власне здоров'я, дотримання принципів здорового способу життя та оптимальної взаємодії індивіда з професійним середовищем, оволодіння прийомами психічної саморегуляції і нормалізації рівня працездатності, усунення наслідків професійного

стомлення, попередження можливих особистісних професійних деформацій, протидії професійній дезактивності, розвиток власного творчого потенціалу, виключення зі свого життя руйнівних стратегій особистісної поведінки та емоційної рівноваги фахівця. Обґрунтовано доцільність розроблення медичних професіограм для кожного виду професій із визначенням конкретних медичних застережень з метою забезпеченні відповідного рівня професійного здоров'я, упередження професійних захворювань. Запропоновано перелік найбільш важливих наукових положень для майбутніх фахівців щодо професійного здоров'я: дотримання нормативних виробничих вимог, санітарно-гігієнічних норм і правил, принципів ведення здорового способу життя в соціальному і професійному середовищі на всіх етапах професійного становлення. Наголошено на важливості розвитку медичної компетентності молоді та дорослих в умовах неформальної освіти.

Ключові слова: здоров'я; професійне здоров'я; здоров'язбереження; фахівець; професійні хвороби; компоненти здоров'я; чинники професійного здоров'я.

Pavlov Yurii

FACTORS OF THE MODERN SPECIALIST'S PROFESSIONAL HEALTH

Abstract. The article emphasizes that specialists are a vulnerable category of the country's human capital, whose professional activity requires endurance and a high level of efficiency. Modern working conditions of the specialists are not yet sufficiently focused on health care, diagnosis of individual health and psychological state of the employees, healthy lifestyle of the individual. It has been established that the systematic diagnosis of the state of specialists' health, their professional health in relation to the detection of professional diseases is not carried out sufficiently. The implementation of the relevant goals regarding to the professional health of specialists should include self-development and self-control in the awareness of responsibility for one's own health, compliance with the principles of a healthy lifestyle and optimal interaction of the individual with the professional environment, mastering the techniques of mental self-regulation and normalization of the work capacity level, elimination of the consequences of professional fatigue, prevention of possible personal professional deformations, counteraction to professional deactivation, development of one's own creative potential, exclusion from one's life of destructive strategies of personal behavior and emotional balance of a specialist. It is expedient to ensure the appropriate level of professional health and prevention of professional diseases is the development of medical professional profiles for each type of profession with the definition of specific medical precautions. A list of the most important scientific provisions for future specialists regarding professional health has been developed, primarily: compliance with regulatory production requirements, sanitary and hygienic

norms and rules, principles of leading a healthy lifestyle in a social and professional environment at all stages of professional formation.

Key words: *health; professional health; health care; specialist; professional diseases; components of health; professional health factors.*

Постановка проблеми, її актуальність. Праця здійснює на людину як позитивний, так і негативний вплив. Негативний вплив може бути зумовлений передусім несприятливими умовами праці, зміною її умов (перенапруженням, перевантаженнями, психотравмуючими чинниками тощо), які здатні спричинити за собою не тільки професійні деформації особистості, але й професійні захворювання, потребує зміни або припинення професійної діяльності. Фахівці є вразливою категорією робітничого потенціалу країни, професійна діяльність яких потребує витривалості і високого рівня працездатності, що є неможливим без формування відповідної ціннісно-мотиваційної складової професійної підготовки. Основою такої підготовки має бути, передусім, формування й розвиток ціннісного ставлення до власного здоров'я фахівцями будь-якого виду діяльності з метою попередження професійних та інших захворювань.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Для нашого наукового пошуку важливе значення мають результати досліджень науковців медичної галузі (М. Амосов, Г. Апанасенко, Н. Денисенко, Ю. Лісіцин, Л. Татарникова, О. Богінч, О. Кононко та ін.), українських дослідників у сфері неперервної освіти, освіти дорослих (О. Аніщенко, О. Баніт, О. Василенко, О. Волярська, Л. Лук'янова, Н. Ничкало, С. Сисоєва, Т. Сорочан та ін.), у сфері збереження та зміцнення професійного здоров'я суб'єктів освітнього процесу (В. Бобрицька, С. Болтівець, В. Горащук, Н. Зимівець, Г. Мешко, В. Оржеховська, Н. Пономаренко та ін.), формування здорового способу життя (В. Бобрицька, С. Закопайло та ін.); формування культури здоров'я особистості (В. Горащук, О. Дубогай, С. Кириленко, Л. Сущенко та ін.). Праці науковців дозволяють розширити сучасні уявлення про теоретичні аспекти здоров'я людини й практичні шляхи його збереження, уможливають оптимізацію професійно спрямованої здоров'язбережувальної діяльності різних фахівців.

Мета статті – обґрунтування теоретичних і практичних аспектів формування професійного здоров'я фахівців в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідники зазначають, що налаштованість людини на довге та здорове життя має велике значення для здоров'я. Водночас слід додати, що здоров'я є одним із показників моніторингу освіти впродовж життя (соціальні показники) (Прийма, Юань, Аніщенко, & Петрушенко, 2017), а індекси навчання, індекси ціложиттєвого навчання є інструментами моніторингу стану й розвитку освіти впродовж життя (Pryima, Dayong, Anishchenko, Petrushenko, & Vorontsova, 2018).

Вченими доведено, що професійні захворювання загрожують працівникам найрізноманітніших галузей в Україні та зарубіжжі.

Наголосимо, що сучасні умови праці фахівців ще недостатньо зорієнтовано на здоров'язбереження, діагностику індивідуального здоров'я та психологічного стану працівника, розробку програм корекції особистісних і професійних характеристик, установок щодо забезпечення відповідного рівня професійного здоров'я в контексті ціннісно-мотиваційного аналізу та реалізації принципів здорового способу життя. Також недостатньо мірою здійснюється системна діагностика стану здоров'язбереження фахівців, їх професійного здоров'я щодо виявлення професійних хвороб. При цьому є низьким рівень просвітницької і профілактичної роботи щодо профілактики шкідливих звичок і залежностей, толерантної свідомості до вирішення соціальних і професійних проблем. Ще недостатньо вивчені діяльнісний і ціннісно-мотиваційний аспекти здоров'язбереження майбутніх фахівців на засадах сформованості відповідних компетенцій, ефективної професійної діяльності, позитивного міжособистісного спілкування у вирішенні соціальних і професійних проблем у тій чи іншій галузі діяльності щодо професійних хвороб. Вищезазначене зумовлює потребу дослідження й переосмислення основ професійного здоров'я, чинників професійного здоров'я, умов ефективної діяльності сучасних фахівців.

Як відомо, професійне здоров'я фахівця безпосередньо пов'язане зі станом його здоров'я. Професійне здоров'я являє собою узагальнену характеристику здоров'я індивіда, щодо здійснення конкретного виду професійної діяльності, зокрема, процес збереження і розвитку регуляторних властивостей організму, його фізичного, психічного і соціального благополуччя. Особливого значення в сучасних умовах праці набуває усвідомлення особистісної ролі фахівця у підтримці відповідного рівня власного професійного здоров'я. Отже, поняття «професійне здоров'я» тлумачимо у контексті понять «здоров'я», «здоров'язбереження» «здоровий спосіб життя», «професійні хвороби». Поняття «фахівець» нами розглядається як спеціаліст, професіонал, майстер (англ. master, foreman, expert; нім. Fachmann) – людина, що володіє спеціальними знаннями й навичками у тій чи іншій галузі діяльності на прикладі фахівців виробництва (Вікіпедія). Зазначимо, що при визначенні поняття «здоров'я» часто виникає питання про його норму. При цьому саме поняття норми є дискусійним. Так, у контексті «норми» цей феномен розглядається як умовне позначення рівноваги організму людини, окремих його органів і функцій в умовах зовнішнього середовища. Тоді здоров'я визначається як рівновага організму і його середовища, а хвороба – як порушення рівноваги з середовищем. Наведемо ознаки здоров'я: специфічна (імунна) й неспецифічна стійкість до дії ушкоджуючих факторів; показники росту й розвитку; функціональний стан і резервні можливості організму; наявність і рівень якого-небудь захворювання або дефекту розвитку; рівень морально-вольових і ціннісно-мотиваційних установок. За М. Амосовим, здоров'я організму визначається його кількістю, оцінивши продуктивність різних органів і систем. Водночас максимальна продуктивність може бути досягнута за рахунок високих енергетичних витрат і роботи на витривалість, тобто якщо не долати втоми можна мати негативні наслідки

для організму. Крім того, ще не розроблені відповіді й критерії, що дозволяють визначати певні якісні межі функціонування (Амосов, 1990).

У сучасному науковому дискурсі прийнято виділяти компоненти (види) здоров'я: *соматичне, фізичне, психічне, моральне, духовне, етичне, соціальне* (Ващенко, 2010; Вашлаєва, Паніна, 2004; Гладуш, Зимівець, Бондаренко & Ніколенко, 2020, с. 367). До прикладу, чинниками психічного здоров'я є висока свідомість, розвинене мислення, велика внутрішня і моральна сила, що спонукає до творчої діяльності (педагогічне визначення) та стан психічної сфери, основу якої складає статус загального душевного комфорту, адекватна поведінкова реакція (медичне визначення) (Ващенко, 2010; Вашлаєва, Паніна, 2004). Власне *соціальне здоров'я* визначає здатність людини «встановлювати та підтримувати позитивні стосунки з іншими людьми, рівнем комфортності її самопочуття серед інших, кількістю близьких людей, на допомогу яких вона може розраховувати у складних ситуаціях, прагненням формувати відчуття належності до всього людства» (Гладуш, Зимівець, Бондаренко & Ніколенко, 2020, с. 367).

Поняття «здоров'я» тлумачиться з урахуванням як індивідуального, так і громадського вимірів. Здоров'я формується в результаті взаємодії зовнішніх (природних, соціальних) і внутрішніх (спадковість, стать, вік) чинників. Водночас «здоров'я не є сталою величиною: його стан може змінюватися під дією низки чинників об'єктивного й суб'єктивного характеру» (Цимбалюк, 2016). Е. Вайнером запропоновано такі ознаки індивідуального здоров'я, як: специфічна і неспецифічна стійкість до дії деструктивних чинників; показники зростання і розвитку; поточний функціональний стан і потенціал (можливості) організму і особи; наявність і рівень якого-небудь захворювання або дефекту розвитку; рівень морально-вольових і ціннісно-мотиваційних установок. Для збереження й відновлення здоров'я людині необхідно здійснювати певну роботу в означеному напрямі. Але, на жаль, більшістю людей цінність здоров'я усвідомлюється тільки тоді, коли виникає серйозна загроза для її здоров'я або воно в значній мірі втрачено, унаслідок чого виникає вагома мотивація вилікувати хворобу, повернути втрачене здоров'я. Водночас позитивної мотивації до вдосконалення здоров'я у здорових людей недостатньо. До прикладу, науковці виокремлюють найважливіші дві причини цього: людина не усвідомлює свого здоров'я, не знає «величини» його резервів і турботу про нього відкладає «на потім» – до виходу на пенсію, на випадок хвороби тощо. Разом з тим, здорова людина у своєму способі життя може і має орієнтуватися на позитивний досвід старшого покоління і на негативний – хворих людей. Багато людей своїми діями і поведінкою не тільки не сприяють збереженню здоров'я, а й руйнують його.

Таким чином, розглядаючи здоров'я як природний феномен, можна стверджувати, що здоровий спосіб життя уособлює типові форми і способи повсякденної життєдіяльності людини, які зміцнюють та удосконалюють резервні можливості організму, забезпечуючи успішне

виконання соціальних і професійних функцій незалежно від політичних, економічних, соціально-психологічних ситуацій. Йдеться також і про зорієнтованість діяльності особистості на формування, збереження й зміцнення індивідуального та громадського здоров'я. Звідси випливає важливість виховання у людини впродовж життя ціннісного ставлення до власного здоров'я, плекання розуміння здоров'я як найвищої цінності.

Науковці класифікують чинники здоров'я із урахуванням його відтворення, формування, функціонування, споживання й відновлення, а також характеризують здоров'я як процес, як стан. Так, з-поміж факторів (показників) відтворення здоров'я виокремлюють стан генофонду, стан репродуктивної функції батьків, її реалізація, здоров'я батьків, наявність правових актів, що охороняють генофонд і вагітних тощо. До факторів формування здоров'я відносять спосіб життя, ступінь задоволення матеріальних і культурних потреб; загальноосвітній і культурний рівні, особливості харчування, рухової активності, міжособистісних відносин; шкідливі звички тощо, а також стан навколишнього середовища. Як фактори здоров'я, автор розглядає культуру і характер виробництва, соціальну активність індивіда, стан морального середовища тощо. Відновленню здоров'я слугують рекреація, лікування, реабілітація. Аналізуючи чинники ризиків здоров'я, вчені (Вашлаєва, Паніна, 2004) вказують на шкідливі звички (куріння, споживання алкоголю, неправильне харчування), забруднення навколишнього середовища, а також на «психологічне забруднення» (сильні емоційні переживання, дистрес) та генетичні фактори. Науковці наголошують, що тривалий дистрес пригнічує імунітет, крім того при стресі у реактивних людей, які легко впадають у гнів, в кров викидається велика кількість стресових гормонів, такі як вважають, прискорюють процес утворення бляшок на стінках коронарних артерій.

Можна стверджувати, що здоров'язбереження фахівців доцільно розглядати як важливий фактор формування професійного здоров'я, системи ціннісно-мотиваційних орієнтацій та установок щодо цілеспрямованості й витривалості, ефективної самореалізації у соціальному і професійному середовищі. З метою формування здоров'язбереження фахівців має передбачатися саморозвиток і самоконтроль в усвідомленні відповідальності за власне здоров'я, дотримання принципів здорового способу життя та оптимальної взаємодії індивіда з професійним середовищем, оволодіння прийомами психічної саморегуляції і нормалізації рівня працездатності, усунення наслідків професійного стомлення, попередження можливих особистісних професійних деформацій, протидію професійній дезактивності, розвиток власного творчого потенціалу, виключення зі свого життя руйнівних стратегій особистісної поведінки та емоційної рівноваги фахівця (за Е. Вайнер) (Вашченко, 2010).

Отже, здійснений науковий пошук дозволяє стверджувати, що доцільним у забезпеченні відповідного рівня професійного здоров'я є розробка медичних професіограм для кожного виду професій із визначенням конкретних медичних застережень. Варто наголосити, що

важливою є й готовність до удосконалення резервних можливостей організму щодо виконання соціальних і професійних функцій людини, незалежно від політичних, економічних і соціально-психологічних ситуацій, орієнтуючись при цьому на формування, збереження і зміцнення як індивідуального, так і професійного здоров'я з метою попередження професійного вигорання та професійних деформацій (Амосов, 1990; Єрмакова, 2009).

Пропонуємо для майбутніх фахівців розроблений нами перелік найбільш важливих наукових положень щодо професійного здоров'я, як от: дотримання нормативних виробничих вимог, санітарно-гігієнічних норм і правил, принципів ведення здорового способу життя в соціальному і професійному середовищі на всіх етапах професійного становлення; здійснення професійних дій і функцій відповідно до конкретних вимог і норм; ціннісне сприйняття гармонії здоров'я як чинника особистісного та професійного саморозвитку в сучасному соціальному і професійному середовищі; позитивне ставлення до себе й оточення, прагнення до налагодження міжособистісних стосунків, створення в колективі емоційної рівноваги на всіх етапах професійного становлення; толерантна соціально-професійна позиція, готовність співпраці на безконфліктній основі на всіх етапах професійного становлення; самосвідомість щодо формування потрібного рівня професійного здоров'я як фактора професійного успіху; цілісне сприйняття виробничих процесів у формуванні здоров'язбереження, самостійність у підтримці потрібного рівня фізичної витривалості; рефлексія, емоційна стабільність, стресостійкість, внутрішня самовідповідальність; підтримка здоров'язбереження на всіх етапах професійного розвитку особистості.

У контексті зазначеного вище важливого значення набувають: внутрішня особистісна відповідальність за власне здоров'я; здатність жити у злагоді з собою, внутрішня збалансованість; оволодіння прийомами самовідновлення після перевантажень; визначення адекватних засобів подолання небажаних емоційних станів; оволодіння прийомами психічної саморегуляції і нормалізації рівня працездатності, усунення наслідків професійного вигорання; попередження можливих особистісних деформацій у професії; протидія професійній дезактивності й підтримка власного інтелектуального, творчого потенціалу; виключення зі свого життя саморуйнівних стратегій поведінки; розвиток навичок самоконтролю за ходом розумового процесу, уміння в потрібний час здійснювати розумову релаксацію (досягати «тиші» розуму, розумового спокою) (Вашлаєва, Паніна, 2004; Ковальчук, 2015; Єрмакова, 2009). Перешкодами на шляху розвитку культури здоров'язбереження особистості, насамперед, є: низький рівень мотивації до здорового способу життя; недотримання принципів, норм і правил ведення здорового способу життя; відсутність системного контролю за станом фізичного й психічного розвитку і здоров'я фахівців; низький рівень усвідомлення особистісної відповідальності за

формування професійного здоров'я (Оржеховська, 2002).

Акцентуємо увагу на тому, що в Україні затверджено певні норми, а також Перелік професійних захворювань (постанова Кабінету Міністрів України від 08.11.2000 № 1662). В означеному документі виокремлено перелік професійних захворювань за сімома основними групами: захворювання, зумовлені гострим впливом хімічних факторів; захворювання, що виникли через вплив промислових аерозолів; хвороби, що виникли в результаті впливу фізичних факторів; захворювання, що виникли в результаті фізичних перевантажень і певних перенапружень систем та органів тіла; хвороби, зумовлені впливом біологічних факторів; алергічні захворювання; новоутворення злоякісного характеру. Слід підкреслити, що наведений у Переліку список професійних захворювань є неповним. Чи належить недуга до профзахворювання, вирішують фахівці, які попередньо досліджують умови праці, знайомляться з результатами щорічних планових обстежень (медкомісії), з'ясовують вплив зовнішніх шкідливих факторів, які могли впливати на працівника на його робочому місці. Ранні прояви порушення здоров'я фахівця, пов'язані з роботою, можуть бути встановлені при проведенні планових медичних оглядів. При визначенні характеру професійного захворювання завданням спеціалістів є встановлення того, наскільки ймовірно, що хвороба працівника викликана дією шкідливих робочих факторів, а завданням роботодавця – ідентифікувати шкідливі фактори, які могли впливати на працівника в процесі його трудової діяльності. У зазначеному контексті особливо важливого значення набуває розробка медичних професіограм відповідно до конкретної професії.

Нагальність розвитку культури здоров'язбереження громадян актуалізує доцільність забезпечення отримання людиною достовірної інформації з питань розвитку особистісного потенціалу, реалізації програм навчання здоров'ю, участі у плануванні, здійсненні та оцінюванні ініціатив, спрямованих на покращення стану здоров'я тощо. Отже, на нашу думку, на індивідуальному, регіональному та державному рівнях необхідно сприяти розвитку компетентності дорослих із питань здоров'я, яка «передбачає пізнавальні й соціальні уміння та навички досягнення благополуччя, мотивацію та здатність людей отримувати доступ до інформації, розуміти й використовувати її так, щоб це сприяло зміцненню та підтримці здоров'я – і індивідуального, і громадського (Гладуш, Зимівець, Бондаренко & Ніколенко, 2020, с. 379), підтримці й розвитку здоров'язбереження дорослих – своєрідної «андрагогіки здоров'я», на яку має бути покладено: створення умов у сфері освіти, які дають змогу особистості, громаді повною мірою реалізувати свій потенціал у сфері здоров'я. Також необхідно здійснювати навчання людей необхідній поведінці, діям, технікам і процедурам для збереження й зміцнення здоров'я, посилення мотивації до здоров'язбережувальної поведінки осіб, які потребують профілактики здоров'я й тих, які хочуть поліпшити його якість (Гладуш,

Зимівець, Бондаренко & Ніколенко, 2020, с. 6).

На наше глибоке переконання, у контексті порушеної проблеми в Україні затребуваною є неформальна освіта, спрямована на розвиток медичної компетентності, медичної грамотності молоді та дорослих. Ми погоджуємося з твердженням зарубіжних дослідників та українських науковців (Матульчик, Сейчова, & Волярська, 2023) щодо важливості усвідомлення «взаємозв'язку між грамотністю в галузі здоров'я, компетентністю в галузі здоров'я та поведінкою особистості щодо здоров'я», а також щодо необхідності об'єднання зусиль освітян, науковців, медиків, психологів та інших фахівців задля підвищення рівня медичної грамотності, компетентності громадян, упровадження відповідних освітніх і просвітницьких ініціатив в умовах неформальної освіти (Волярська, 2023).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, професійне здоров'я фахівців є вагомим умовою становлення їх професіоналізму й розвитку професійної компетентності. Без сумнівів, цінність професійного здоров'я працівника визначається сформованістю усвідомлення його змісту та значущості для забезпечення високої ефективності професійної діяльності та збереження довголіття фахівця. Нам імпонують умовиводи вчених (Дзюба, 2014) про те, що власне ціннісні орієнтації детермінують професійну поведінку, забезпечують зміст і професійну спрямованість фахівців, надають сенс професійній діяльності в цілому та є важливим механізмом її регуляції. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що професійне здоров'я є важливим фактором у формуванні системи ціннісно-мотиваційних орієнтацій та установок щодо медичного обмеження, цілеспрямованості й витривалості, прийняття відповідальності за результати діяльності, ефективну самореалізацію у соціальному і професійному середовищі. Реалізація відповідних цілей щодо професійного здоров'я фахівців має передбачати саморозвиток і самоконтроль в усвідомленні відповідальності за власне здоров'я, дотримання принципів здорового способу життя та оптимальної взаємодії індивіда з професійним середовищем, оволодіння прийомками психічної саморегуляції і нормалізації рівня працездатності, усунення наслідків професійного стомлення, попередження можливих особистісних професійних деформацій, протидії професійній дезактивності, розвиток власного творчого потенціалу, виключення зі свого життя руйнівних стратегій особистісної поведінки та емоційної рівноваги фахівця. Важливим у цьому є системна діагностика дотримання медичних обмежень.

Формування професійного здоров'я фахівця має передбачати розвиток готовності до удосконалення резервних можливостей організму щодо виконання соціальних і професійних функцій, незалежно від політичних, економічних, соціально-психологічних ситуацій, орієнтуючись при цьому на формування, збереження й зміцнення як індивідуального, так і професійного здоров'я з метою попередження професійного вигорання, професійних деформацій. Вкрай важливо розвивати медичну

компетентність молоді та дорослих упродовж життя. Водночас потребують розв'язання проблеми, пов'язані з недосконалістю здійснення системної діагностики стану здоров'язбереження фахівців, їхнього професійного здоров'я щодо виявлення професійних хвороб. Також досить низьким є рівень просвітницької і профілактичної роботи щодо профілактики шкідливих звичок і залежностей, підготовки до розв'язання соціальних, професійних проблем тощо. Недостатньо вивчені ціннісно-мотиваційний, діяльнісний аспекти здоров'язбереження фахівців на засадах сформованості відповідних компетенцій, ефективної професійної діяльності, позитивного міжособистісного спілкування у вирішенні соціальних і професійних проблем у тій чи іншій галузі діяльності щодо професійних захворювань.

З-поміж *подальших напрямів* наукових досліджень виокремлюємо проблему формування культури здоров'я впродовж життя суб'єктів освітньої взаємодії у закладах освіти різних типів в Україні.

Список використаних джерел

- Амосов, М.М. (1990). Роздуми про здоров'я. Київ: Здоров'я, 168.
- Вашлаєва, Л.П., & Паніна, Т.С. (2004). Теорія і практика формування здоров'язберігаючої стратегії педагога в умовах підвищення кваліфікації. *Валеологія*, 4, 93-98.
- Ващенко, О. (2010). Виховання у школярів здорового способу життя. *Психолого-педагогічні основи гуманізації виховання і навчання*: зб. наук. праць. Рівне: Тетіс, 340-341.
- Волярьська, О. (2023). Підвищення медичної компетентності дорослого населення в Україні засобами неформальної освіти. *Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти*, 1 (2), 161–166. URL: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/DEU/article/download/17318/24627/42588>
- Гладуш, В.А., Зимівець, Н.В., Бондаренко, З.П., & Ніколенко, Л.М. (2020). Педагогіка здоров'я як основа розвитку потенціалу особистості. Дніпро: ЛІРА, 384.
- Дзюба, Т.М. (2014). Професійне здоров'я в системі ціннісних орієнтацій професіонала. *Наука і освіта*. 6. 46-50. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/6142/1/Dziuba.pdf>
- Єрмакова, Т.С. (2009). Основні напрями формування здорового способу життя школярів у навчально-виховному процесі. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*, 11, 27-31.
- Ковальчук, Г.П. (2015). Проблема формування культури здоров'я старшокласників у загальноосвітніх навчальних закладах Хмельниччини. *Педагогічна освіта: теорія і практика*: зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський, 18, 47-53.

- Матульчик, Ю., Сейчова, Л., & Волярська, О. (2023). Дослідження медичної грамотності дорослого населення у європейських країнах. Grundlagen der modernen wissenschaftlichen Forschung der Sammlung wissenschaftlicher Arbeiten «ΛΟΓΟΣ» zu den Materialien der IV internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz, Zürich, 31. März. Zürich-Vinnytsia: BOLESWA Publishers & Europäische Wissenschaftsplattform. 152-154. DOI: <https://doi.org/10.36074/logos-31.03.2023.44>
- Оржеховська, В.М. (2002). Теоретико-методологічні засади формування здорового способу життя дітей і молоді. К., 376.
- Прийма, С., Юань, Д., Аніщенко, О. & Петрушенко, Ю. (2017). Моніторинг освіти впродовж життя в реалізації регіональної освітньої політики в Україні. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка, 2 (19). 170-177. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/710536/>
- Цимбалюк, С. (2016). Сучасні підходи до характеристики терміна «здоров'я». *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*, 4, 88-94.
- Pryima, S., Dayong, Y., Anishchenko, O., Petrushenko, Y. & Vorontsova, A. (2018). Lifelong learning progress monitoring as a tool for local development management. Problems and Perspectives in Management, 16, 3, 1-13. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16\(3\).2018.01](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16(3).2018.01)

References (translated and transliterated)

- Amosov, M.M. (1990). Rozdumy pro zdorov'ya [Reflections on health]. Kyiv: Zdorov'ya, 168 [in Ukrainian].
- Dziuba, T.M. (2014). Profesiine zdorovia v systemi tsinnisnykh oriiientatsii profesionala [Occupational health in the system of value orientations of a professional]. Nauka i osvita. 6. 46-50 [in Ukrainian].
- Ermakova, T.S. (2009). Osnovni napryamy formuvannya zdorovoho sposobu zhyttya shkolyariv u navchal'no-vykhovnomu protsesi [The main directions of the formation of a healthy lifestyle of schoolchildren in the educational process]. Pedahohika, psykholohiya ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannya i sportu, 11, 27-31 [in Ukrainian].
- Hladush, V.A., Zymivets', N.V., Bondarenko, Z.P., & Nikolenko, L.M. (2020). Pedahohika zdorov'ya yak osnova rozvytku potentsialu osobystosti [Health pedagogy as a basis for the development of personal potential]. Dnipro: LIRA, 384 [in Ukrainian].
- Kovalchuk, H.P. (2015). Problema formuvannya kul'tury zdorov'ya starshoklasnykiv u zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladakh Khmel'nychchyny [The problem of forming a culture of health of high school students in general educational institutions of Khmelnytskyi region]. Pedahohichna osvita: teoriya i praktyka: zb. nauk. prats'. Kam'yanets'-Podil's'kyy, 18, 47-53 [in Ukrainian].

- Matulchik, Yu., Seichova, L., & Voliarska, O. (2023). Doslidzhennia medychnoi hramotnosti dorosloho naselennia u yevropeiskykh krainakh [Study of medical literacy of the adult population in European countries]. Grundlagen der modernen wissenschaftlichen Forschung der Sammlung wissenschaftlicher Arbeiten «ΛΟΓΟΣ» zu den Materialien der IV internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz, Zürich, 31. März. Zürich-Vinnytsia: BOLESWA Publishers & Europäische Wissenschaftsplattform. 152-154 [in Ukrainian].
- Orzhekhovs'ka, V.M. (2002). Teoretyko-metodolohichni zasady formuvannya zdorovoho sposobu zhyttya ditey i molodi [Theoretical and methodological foundations of the formation of a healthy lifestyle for children and youth]. K., 376 [in Ukrainian].
- Pryima, S., Dayong, Yu., Anishchenko, O. & Petrushenko, Yu. (2017). Monitorynh osvity vprodovzh zhyttia v realizatsii rehionalnoi osvitnoi polityky v Ukraini [Monitoring of lifelong learning in the realization of regional educational policy in Ukraine]. Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu.Seriia: Pedahohika – Scientific Bulletin Melitopol State Pedagogical University. Series: Pedagogy, 2 (19). 170-177 [in Ukrainian].
- Pryima, S., Dayong, Y., Anishchenko, O., Petrushenko, Y. & Vorontsova, A. (2018). Lifelong learning progress monitoring as a tool for local development management. Problems and Perspectives in Management, 16, 3, 1-13. DOI:[http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16\(3\).2018.01](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.16(3).2018.01) [inEnglish].
- Vashchenko, O. (2010). Vykhovannya u shkolyariv zdorovoho sposobu zhyttya [Education of a healthy lifestyle among schoolchildren]. Psykholoho-pedahohichni osnovy humanizatsiyi vykhovannya i navchannya: Zb. nauk. prats'. Rivne: Tetis, 340-341 [in Ukrainian].
- Vashlayeva, L.P., & Panina, T.S. (2004). Teoriya i praktyka formuvannya zdorov"yazberihayuchoyi stratehiyi pedahoha v umovakh pidvyshchennya kvalifikatsiyi [Theory and practice of forming a teacher's health-preserving strategy in conditions of professional development]. *Valeolohiya*, 4, 93-98 [in Ukrainian].
- Voliarska, O. (2023). Pidvyshchennia medychnoi kompetentnosti dorosloho naselennia v Ukraini zasobamy neformalnoi osvity [Increasing the medical competence of the adult population in Ukraine by means of non-formal education]. Dystantsiina osvita v Ukraini: innovatsiini, normatyvno-pravovi, pedahohichni aspekty,1 (2), 161–166.
- Tsymbaliuk, S. (2016). Suchasni pidkhody do kharakterystyky termina «zdorovia» [Approaches to the Characterization of the Term «Health»]. Fizyчне vykhovannya, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi, 4, 88-94.